

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาพฤติกรรม การเปิดรับข่าวสารทางการเมืองกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง ของนักศึกษาวิทยาลัยครุนครสวรรค์ ผู้วิจัยจะศึกษาถึงความสัมพันธ์ของการเปิดรับสื่อมวลชนกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษา โดยอาศัยเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. แนวคิด เกี่ยวกับการสื่อสารทางการเมือง
2. แนวคิด เกี่ยวกับการสื่อสารมวลชนและการเปิดรับสื่อมวลชน
3. แนวคิด เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง

1. แนวคิด เกี่ยวกับการสื่อสารทางการเมือง

ในระยะเริ่มแรกมนุษย์ใช้รูปแบบการติดต่อสื่อสารอย่างง่าย ๆ คือ ใช้ระบบการติดต่อสื่อสารด้วยปากเปล่า (oral system) ต่อมามนุษย์มีความรู้ทางด้านวิทยาการมากขึ้น จึงได้คิดค้นเครื่องมือและวิธีการต่าง ๆ มาใช้ในการติดต่อสื่อสารกัน เพื่อให้เป็นไปตามความต้องการของสังคมซึ่งได้ขยายตัวขึ้นด้วย การคิดค้นรูปแบบและวิธีการในการติดต่อสื่อสารนี้ทำให้เกิดระบบการติดต่อสื่อสารด้วยสื่อ (media system) และเพื่อที่จะเพิ่มประสิทธิภาพของการสื่อสารให้เป็นไปอย่างสอดคล้องกับการดำรงชีวิตแบบใหม่ในสังคมสมัยใหม่ระบบการใช้สื่อที่สามารถไปถึงมวลชน (Mass) ได้จึงถูกพัฒนาขึ้น ซึ่งก็ได้แก่สื่อต่าง ๆ อันมีหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ และภาพยนตร์

ในความคิดเห็นของพาย (Pye 1983 : 4) การสื่อสารเป็นโยงใยของสังคมมนุษย์ ถ้าสังคมเป็นร่างกายของคน การสื่อสารก็เหมือนโครงกระดูก หรือถ้าพิจารณาตามความคิดของดอยซ์ การสื่อสารก็เป็นเส้นใยประสาท ซึ่งสามารถเกี่ยวข้องกับทุกแง่ทุกมุมของชีวิตของบุคคลที่อยู่ในสังคม เพราะในสังคมจะมีความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล เป็นองค์ประกอบสำคัญ และการสื่อสารเป็นหัวใจสำคัญของการติดต่อสัมพันธ์ของมนุษย์

ดังนั้น กระบวนการทางการเมืองก็ย่อมมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับการสื่อสาร เช่นเดียวกับกระบวนการอื่น ๆ ในสังคม การสื่อสารมีหน้าที่หลักในการถ่ายทอดความรู้และข่าวสาร

ต่าง ๆ เกี่ยวกับสิ่งที่เกิดขึ้นในระบบการเมือง การสื่อสารในลักษณะนี้อาจเรียกได้ว่าเป็นการสื่อสารทางการเมือง ซึ่งถ้าปราศจากการสื่อสารทางการเมืองแล้วจะมีบุคคลเพียงไม่กี่คนที่เกี่ยวข้องโดยตรงเท่านั้น ที่จะทราบความเป็นไปในกระบวนการทางการเมือง ซึ่งความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับเนื้อหาสาระของสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในระบบการเมืองนั้น จะช่วยให้ประชาชนสามารถตัดสินใจในประเด็นทางการเมืองต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้องและมีเหตุผล นั่นคือสามารถเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างมีประสิทธิภาพ

นอกจากนี้ การสื่อสารทางการเมืองยังมีบทบาทต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยการทำให้การกระทำหรือข้อเรียกร้องต่าง ๆ ของปัจเจกบุคคลขยายขึ้น เป็นการกระทำหรือข้อเรียกร้องที่มีลักษณะเป็นการเมือง (private affairs to public affairs) มิฉะนั้นประชาชนธรรมดาแต่ละคนก็จะไม่สามารถมีบทบาทในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของระบบการเมือง ด้วยวิธีการเรียกร้องสิ่งที่มีคุณค่าหรือให้การสนับสนุนแก่ระบบการเมืองในการจัดสรรสิ่งที่มีคุณค่า

การสื่อสารกับการเมืองจัดว่าเป็นสิ่งที่อยู่ควบคู่กันจนแยกไม่ออก เปรียบเหมือนด้านที่ต่างกันของเหรียญอันเดียวกัน ทั้งนี้เพราะการเมืองเกิดขึ้นได้เฉพาะในระบบสังคม และระบบสังคมก็คือระบบการสื่อสารนั่นเอง กล่าวคือ ชีวิตสังคมจะเป็นไปอย่างไรขึ้นกับความสามารถของประชาชนในการแลกเปลี่ยนข่าวสารข้อมูลระหว่างกันคือ แลกเปลี่ยน ความรัก ความเกลียด ความกลัว ความเคารพ ซึ่งใช้สนับสนุนการสั่ง การชักจูง การโต้เถียง การคัดค้าน อันเป็นฐานการแข่งขันด้านอำนาจและอิทธิพล หรืออีกนัยหนึ่งก็คือการสื่อสารเป็น เครื่องมือสนับสนุนหรือเรียกร้องทางการเมืองนั่นเอง

กิจกรรมการเมืองที่ต้องอาศัยการสื่อสาร คือ

1. การตัดสินใจทางการเมือง การตัดสินใจทางการเมืองจะถูกต้องเหมาะสมเพียงใดย่อมขึ้นอยู่กับข้อมูลข่าวสาร หากข้อมูลข่าวสารไม่เพียงพอ การตัดสินใจก็ไม่สมบูรณ์ ไม่รอบคอบ ข้อมูลข่าวสารนี้ได้มาก็โดยกลไกการสื่อสาร ซึ่งช่วยบ่อนข้อเท็จจริงที่จำเป็นสำหรับการตัดสินใจ ตลอดจนความคิดเห็นและทัศนคติต่าง ๆ ซึ่งผู้มีอำนาจตัดสินใจต้องรู้ เพื่อใช้ตัดสินใจหรือกำหนดนโยบาย

2. การนำนโยบายไปปฏิบัติ นโยบายที่กำหนดไว้อย่างดีเพียงใดก็ตามย่อมไม่ได้ผล หากไม่ได้มีการสื่อสารให้ผู้ที่ต้องนำไปปฏิบัติเข้าใจถูกต้องตรงกัน มิฉะนั้นจะเกิดความไขว้เขว มีการตีความไปต่าง ๆ นานา จะทำให้ผลการดำเนินนโยบายสับสน ไม่เป็นไปตามที่กำหนด

๓. การเรียกร้องของประชาชน ความต้องการหรือปัญหาข้อขัดข้องต่าง ๆ ของประชาชนนั้น รัฐบาลได้ตระหนักจากการตรวจสอบตราสอดคล้องของเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งรับผิดชอบดูแลเรื่องต่าง ๆ เช่น เจ้าหน้าที่สาธารณสุขรายงานเกี่ยวกับปัญหาสุขภาพอนามัย เจ้าหน้าที่ศึกษาธิการรายงานปัญหาการศึกษา เป็นต้น แต่การสอดคล้องสังเกตของเจ้าหน้าที่เพียงส่วนเดียวยังไม่พอ ประชาชนต้องสื่อสารให้รัฐบาลทราบถึงปัญหาและความต้องการต่าง ๆ ของคนด้วย โดยสื่อสารการเรียกร้องของตนในลักษณะสื่อสารย้อนกลับให้กับเจ้าหน้าที่ของรัฐ ในกรณีที่ระบบการเมืองจัดกลไกการสื่อสารไว้อย่างเหมาะสม การสื่อสารข้อเรียกร้องก็เป็นไปโดยราบรื่นและรัฐบาลย่อมสามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้ด้วยดี แต่หากกลไกไม่เอื้อให้การเรียกร้องก็ย่อมมีลักษณะไม่สร้างสรรค์ และมักจะมีรุนแรง เช่น มีการเดินขบวนประท้วง เผาหุ่นผู้นำรัฐบาล เป็นต้น

๔. การเรียนรู้ทางการเมือง สมาชิกในสังคมจะมีแนวพฤติกรรมเหมาะสมสอดคล้องกับวิถีปฏิบัติในแต่ละสังคมเพียงใด ย่อมขึ้นอยู่กับการศึกษาที่สมาชิกผู้นั้นได้เรียนรู้การปฏิบัติอย่างไร เช่น ในระบบประชาธิปไตย หากประชาชนเข้าใจหลักการประชาธิปไตย รู้ระเบียบกติกาประชาธิปไตย เคารพสิทธิของผู้อื่น และใช้เสรีภาพของคนในวงกรอบที่เหมาะสม ก็ย่อมทำให้ประชาธิปไตยดำเนินไปด้วยดี การเรียนรู้ทางการเมืองนี้จึงย่อมขึ้นกับการสื่อสารทางการเมืองในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งรัฐบาลจัดให้หรือโดยผ่านบุคคลหรือกลุ่มบุคคลต่าง ๆ

จากที่กล่าวมานี้ย่อมเห็นได้ว่า การสื่อสารนั้นมีบทบาทครอบคลุมกิจกรรมทางการเมืองและสังคมทุก ๆ ด้าน จนอาจกล่าวได้ว่า ชีวิตการเมืองก็คือการสื่อสารที่เกิดขึ้นระหว่างตัวแสดงทางการเมืองหรือสมาชิกในระบบการเมือง โดยแก่นแท้แล้วกิจกรรมทางการเมืองของประชาชนก็คือการส่งสารแลกเปลี่ยนระหว่างกันและกัน เช่น ปรึกษาเรื่องราวทางการเมือง ชุมชนอภิปรายในเรื่องการเมืองหรือในเรื่องที่ต้องมีการดำเนินการทางการเมือง หรือแลกเปลี่ยนข่าวสารกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ เราจึงอาจสังเกตลักษณะพฤติกรรมทางการเมืองได้จากการไหลของข่าวสารและเนื้อหาข่าวสาร

หากพิจารณาบทบาทของผู้นำทางการเมืองแล้ว จะเห็นได้ว่าความสามารถของรัฐบาลหรือผู้นำทางการเมืองที่สำคัญส่วนหนึ่งคือ ความสามารถในการสื่อสารอย่างใกล้ชิดกับประชาชน เพราะความสามารถนี้เป็นสิ่งกำหนดว่าผู้นำการเมืองมีประสิทธิภาพเพียงใดในการได้รับความสนับสนุนจากประชาชน ทั้งนี้ เพราะผู้นำทางการเมืองต้องสามารถนำประชาชนไปสู่เป้าหมาย

ที่พึงปรารถนาให้ได้ ในแง่นี้ความสามารถในการสื่อสารของระบบการเมืองหนึ่ง ๆ พอเปรียบเทียบได้กับระบบเส้นประสาทของมนุษย์ ซึ่งรับรู้สัมผัสต่าง ๆ และสื่อสารไปยังหน่วยกลางที่ทำหน้าที่ตัดสินใจ การได้ข้อมูลที่ถูกต้องผ่านช่องทางที่เหมาะสมไปยังหน่วยกลาง จึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการตัดสินใจทางการเมือง หลังจากนั้นการตัดสินใจในรูปคำสั่ง คำชี้ชวนหรือข้อเสนอแนะก็จะถูกส่งไปยังส่วนต่าง ๆ ของระบบการเมือง เพื่อให้รับไปปฏิบัติหรือสนับสนุนต่อไป หากมีการบกพร่องอย่างไร ก็มีการส่งข้อมูลย้อนกลับเพื่อปรับปรุงแก้ไขเสียให้ทันที่วงที่ ระบบการเมืองที่มีประสิทธิภาพจึงต้องมีระบบสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ (ปรัชญา เวสารัชช 2530 : 418-419)

บทบาทของการสื่อสารในทางการเมือง

พาย (Pye 1963 : 3-23) นักรัฐศาสตร์ที่สนใจบทบาทของการสื่อสารในการพัฒนาการเมืองในระดับชาติให้ความเห็นว่าการสื่อสารมีบทบาททางการเมืองดังต่อไปนี้

1. ช่วยให้การกระทำบางอย่างของปัจเจกบุคคลมีผลหรืออิทธิพลกระทบไปทั่วทั้งสังคม
2. ทำให้เห็นว่าการเมืองของมวลชน เป็นสิ่งที่มีเหตุผล
3. กำหนดขอบเขตหรือแนวทางในการคาดหมายสิ่งที่น่าจะเกิดขึ้นในอนาคต และในการวัดระดับความสามารถในการมองการณ์ไกลของผู้นำ
4. ช่วยให้ประชาชนเข้าใจกระบวนการทางการเมือง เจตนาและการกระทำของนักการเมือง
5. ช่วยในการกำหนดกฎเกณฑ์ของสังคม เพื่อเป็นแนวทางในการตัดสินใจว่า อะไรเป็นเหตุ และอะไรเป็นผลของการกระทำในทางการเมือง และอะไรที่ผู้นำและผู้ตามสามารถยอมรับว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องหรือมีเหตุผล

เสถียร เขยประทับ (2528 : 89-95) ได้อธิบายบทบาททางการเมืองของการสื่อสารตามแนวคิดของ Rao ว่า

1. การสื่อสารช่วยในกระบวนการเปลี่ยนแปลงอำนาจ จากการสืบตระกูลมาเป็นความสัมฤทธิ์ ในหลาย ๆ กรณีข่าวสารในตัวของมันเองก็คืออำนาจ จะเห็นได้ว่าเฉพาะบุคคล

ที่รู้ข่าวสาร เท่านั้นที่สามารถใช้ประโยชน์จากโอกาสที่ เปิดให้ได้ ปรากฏการณ์นี้ เป็นจริงในทาง การ เมือง เช่นเดียวกับในทาง เศรษฐกิจและสังคม และเป็นจริงทั้งในสังคมที่พัฒนาแล้วและใน สังคมที่กำลังพัฒนา ในสังคมที่กำลังพัฒนาบุคคลที่รู้ข่าวสารและถ่ายทอดข่าวสารให้แก่คนอื่นรู้ด้วย จะ เป็นผู้ที่บรรลุถึงการมีอำนาจเหมือนกับการบรรลุถึงสถานภาพที่สูงทางสังคม ถ้าความสนใจ ของบุคคลที่รู้ข่าวสาร เป็นความสนใจทางการเมือง บุคคลผู้นั้นก็จะใช้ข่าวสาร เพื่อให้ได้มาซึ่ง อำนาจในทางการเมือง แต่ในสังคมตามแบบประเพณีปรากฏการณ์ที่กล่าวจะไม่เกิดขึ้น เช่นนี้ เสมอไป ในสังคมตามแบบประเพณีอำนาจที่เด่นชัดที่สุดก็คือ อำนาจที่สืบทอดตามสายเลือด และ โดยปกติผู้นำตามสายเลือดจะ เห็นว่าตนไม่มีความจำเป็นต้องถ่ายทอดข่าวสาร ทั้งที่บางครั้ง ตนเองก็พยายามแสวงหาข่าวสารอย่างจริงจัง เพื่อให้ตัวเอง เป็นผู้รู้ เรื่องดีใน เรื่องนั้น ๆ

2. การสื่อสารกระตุ้นผู้นำตามแบบประเพณีให้รักษาอำนาจของตน โดยการยกระดับ ข่าวสารของตนให้สูงขึ้น การท้าทายจากผู้นำที่ไม่ใช่ผู้นำตามแบบประเพณีที่หนุ่มกว่า มีการศึกษา และรู้ข่าวสารดี จะบังคับให้ผู้นำตามแบบประเพณีต้องทำตน เป็นผู้เผยแพร่ข่าวสารอย่างจริงจัง การทำตนเป็นผู้เผยแพร่ข่าวสารอย่างจริงจังเท่านั้น ที่จะทำให้ผู้นำตามแบบประเพณีสามารถ รักษาอำนาจของตนได้ ผู้นำตามแบบประเพณีเหล่านี้มีข้อได้เปรียบตรงที่เป็นผู้ที่ "อยู่ในตำแหน่ง" แต่ก็ต้องการทางส่ง เสริมหรือสนับสนุนข้อได้เปรียบนี้อย่างจริงจังด้วยข่าวสาร ปัญญา และพลังงาน ของ "ผู้ท้าทาย" (ผู้นำที่ไม่ใช่ผู้นำตามแบบประเพณี) ในกระบวนการของการ "แข่งขันชิงชัย" นี้ การสื่อสารในทุก ๆ ระดับเป็นสิ่งสำคัญมาก ผู้นำตามแบบประเพณีไม่สามารถจำกัดตนเองอยู่ กับการสื่อสารตามแนวนอน (กับผู้ที่มิมีสถานภาพเท่า ๆ กับตน) ในกระบวนการของการสื่อสาร เท่านั้น แต่ต้องสื่อสารตามแนวตั้งด้วย ทั้งหมดนี้จะมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตในทาง เศรษฐกิจและสังคม ของชุมชน และผลกระทบต่อวิถีชีวิตในทาง เศรษฐกิจและสังคมของชุมชนนี้จะมีผลต่อการ เปลี่ยน- แปลงในกระบวนการสื่อสารด้วย

3. การสื่อสารช่วยมวลชนให้ตระหนักถึงความสำคัญของตนเอง และช่วยกระตุ้นให้ เกิดการเข้ามามีส่วนร่วมในทางการเมือง ถ้าปราศจากการสื่อสาร การเข้ามามีส่วนร่วมในทาง การเมืองอย่างกว้างขวางก็ยากยิ่งที่จะเกิดขึ้นได้ คำพูดเช่น "จิตสำนึกในทางการเมืองของ คนในชาติ" ก็จะไม่มีความหมายอะไร ถ้าหากว่าการเข้ามามีส่วนร่วมในทางการเมืองถูกจำกัด อยู่กับคนไม่กี่คน โดยประชาชนที่เหลือส่วนใหญ่เพียงแต่คอยทำตามผู้นำในการออกเสียงลงคะแนน คล้าย ๆ ฟองวัวควายที่คอยเดินตามจำฝูงอย่างเดียว ประชาธิปไตยก็จะกลายเป็นสิ่งหลอกลวง

นอกจากการสื่อสารจะช่วยให้เกิดการเข้ามามีส่วนร่วมในทางการเมืองอย่างกว้างขวางแล้ว ยังช่วยให้มวลชนตระหนักถึงความสำคัญในบทบาทของตนในกระบวนการทางการเมือง การสื่อสารช่วยทำให้มวลชนทราบว่าผู้นำของตนต้องการสนับสนุน และทั้งนี้ขึ้นอยู่กับมวลชนที่จะให้หรือไม่ให้การสนับสนุนนั้น การสื่อสารช่วยทำให้ประชาชนรู้ว่าตน เป็นผู้มีอำนาจในการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ และความคิดเห็นของตน เป็นสิ่งที่ผู้ปกครองประเทศจะต้องคำนึงถึง

4. การสื่อสารช่วยรัฐบาลในการเรียนรู้ความต้องการของประชาชน และช่วยวางโครงการต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับความต้องการนั้น รัฐบาลที่รับผิดชอบทุกรัฐบาลต้องอาศัยการสื่อสารเพื่อทราบถึงความรู้สึก ความต้องการ หรืออารมณ์ของประชาชนทั้งก่อนระหว่าง และภายหลังจากการเผยแพร่หรือแนะนำโครงการใหม่ในประเทศที่กำลังพัฒนา การได้รับปฏิกริยาตอบสนองอย่างสม่ำเสมอตลอดเวลา เช่นนี้ เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการวางโครงการที่มีประสิทธิภาพ การพัฒนาการเมืองต้องอาศัยการเข้ามามีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ของประชาชน และรัฐบาลจะต้องไม่เพียงแต่รายงานข่าวสารต่าง ๆ ให้แก่ประชาชน แต่ยังคงเรียนรู้ถึงอารมณ์หรือความรู้สึกของประชาชนด้วย ในประเทศที่พัฒนาแล้วซึ่งมีระบบการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ การทดลองในระดับเล็ก ๆ อาจทำให้ประชาชนเกิดความรู้สึกและมีปฏิกริยาในทันที แต่ในประเทศที่กำลังพัฒนาสิ่งเหล่านี้ไม่อาจที่จะเกิดขึ้นได้ เพราะฉะนั้นช่องสารของรัฐบาลจะต้องครอบคลุมปฏิกริยาตอบสนองหรือปฏิกริยาสัมพันธ์ของประชาชน ในทุกแห่งทุกมุม

ถ้าสิ่งที่เรากล่าวข้างต้น เป็นความจริงสำหรับรัฐบาลที่กำลังบริหารประเทศก็น่าจะเป็นความจริงสำหรับพรรคการเมืองด้วย โดยอาศัยการสื่อสารพรรคการเมืองต่าง ๆ สามารถวัดหรือประเมินความต้องการของประชาชนได้ และทำให้ทราบว่า ข้อสัญญาอะไรหรือวิธีหาเสียงอย่างไรจึงจะมีประสิทธิภาพในช่วงที่มีการเลือกตั้ง มีบ่อยครั้งที่ชัยชนะในทางการเมือง เป็นเรื่องของการใช้ช่องสารที่ถูกต้อง

5. การสื่อสารช่วยให้ประชาชนทราบถึงแผนการและโครงการต่าง ๆ ของรัฐบาล การตัดสินใจในทางการเมืองของประชาชนขึ้นอยู่กับระดับ หรือปริมาณข่าวสาร เกี่ยวกับกิจกรรมและโครงการต่าง ๆ ของรัฐบาลที่ประชาชนทราบ ประชาชนจะใช้วิจารณ์ญาณและประสบการณ์ของตนในการตัดสินใจอนาคตของรัฐบาล ยิ่งมีการสื่อสารมากขึ้น การตัดสินใจก็จะมีเหตุมีผลมากขึ้น หรืออย่างน้อยก็เป็นการตัดสินใจที่มีข้อมูลที่กว้างขวางขึ้นกว่าเดิม การขาดแคลนหรือการไม่ใช้สื่อหรือช่องสารที่มีประสิทธิภาพ ทำให้บุคคลที่มีความสนใจเพียงไม่กี่คนในระดับสูงสามารถ

ตัดสินใจชะตากรรมของพรรคการเมืองหรือของโครงการได้โดยง่าย

6. การสื่อสารช่วยสร้างเอกภาพให้แก่ชาติ และส่งผลให้ชาติมีอำนาจ การสื่อสารช่วยทำให้ประชาชนจากภูมิภาคต่าง ๆ ที่มีความแตกต่างกันในวรรณะ ภาษา วัฒนธรรมหรือคุณลักษณะอย่างอื่นที่อาจนำไปสู่การแตกแยก ให้สามารถมารวมเป็นชุมชนหรือชาติเดียวกันได้ สำหรับชาติที่เกิดใหม่หรือที่เพิ่งได้รับเอกราชใหม่ ๆ บทบาทของการสื่อสาร เช่นนี้ เป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง ทั้งนี้ เพราะชาติที่เพิ่งได้รับเอกราชใหม่ ๆ หรือ เพิ่งเกิดใหม่มักประกอบด้วยชนกลุ่มน้อยต่าง ๆ ซึ่งอาจนำไปสู่การแตกแยกได้ตลอดเวลา การสื่อสารสามารถช่วยแก้ไขจุดอ่อนซึ่งอาจนำไปสู่การแตกแยกนี้ได้ และนำมาซึ่ง เอกภาพซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการพัฒนาประเทศและความเข้มแข็งของชาติ

7. การสื่อสารช่วยก่อให้เกิดความเสมอภาคและการเคารพในศักดิ์ศรีของมนุษย์ ในเวทีการเมือง เช่นเดียวกับในทางสังคม การสื่อสารช่วยเปิดประตูกิจกรรมทางการเมืองให้แก่คนที่ไม่ได้เคยช้อนเงินมา เกิด หรือ เกิดมาในตระกูลของผู้นำตามแบบประเพณี กระบวนการเช่นนี้จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในปฏิริยาสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ ซึ่งจะนำไปสู่การประเมินคุณค่าของโครงสร้างทางสังคมเสียใหม่ การที่ความยิ่งใหญ่ของเจ้าของที่ดินที่มีอำนาจฉาบเคลือบในอดีตก้อย ๆ เล็กน้อย นับได้ว่าเป็นก้าวแรกที่จะนำไปสู่ลัทธิความเสมอภาคทั้งคน "ใหญ่" และคน "เล็ก" เริ่มต้นเข้ามาใกล้ชิดกันมากขึ้น ซึ่งจะเห็นเด่นชัดมากในยามที่มีการเลือกตั้งที่คนธรรมดา หรือเกษตรกรที่ล้มล้างคำต้อยกล้าลุกขึ้นถกปัญหาต่าง ๆ กับผู้นำ ประชาชนธรรมดาเริ่มค่อย ๆ พัฒนาความมั่นใจในตนเองในขณะที่มีการทบทวนหรือชุมนุมทางการเมืองร่วมกับผู้นำในหมู่บ้าน การสื่อสารซึ่งให้ข่าวสารเกี่ยวกับปัญหาต่าง ๆ แก่ทั้งประชาชนและผู้นำจะช่วยลดช่องว่างระหว่างผู้นำและประชาชนลง จนทำให้แต่ละฝ่ายต่างเคารพและยอมรับซึ่งกันและกัน แต่ละฝ่ายต่างต้องพึ่งพาอาศัยอีกฝ่ายหนึ่ง เพราะฉะนั้นจึงต้องมีปฏิริยาสัมพันธ์กับอีกฝ่ายหนึ่งบนพื้นฐานของความเสมอภาคกันอย่างมีเหตุผล

ปฏิริยาสัมพันธ์ในทำนองนี้เป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับผู้ตามหรือประชาชน ทั้งนี้ เพราะทำให้ผู้ตามมีศักดิ์ศรีซึ่งไม่เคยมีในระบบสังคมตามแบบประเพณี ผู้ที่ปรารถนาตำแหน่งทางการเมืองไม่ว่าจะเป็นผู้นำตามแบบประเพณีหรือคู่แข่งอื่น จะไม่มองประชาชนว่าเหมือนหุ่นยนต์ซึ่งถูกสั่งให้ทำสิ่งนั้นสิ่งนี้ แต่จะมองว่าประชาชนเป็นเพื่อนมนุษย์ซึ่งต้องได้รับการขอร้องหรือได้รับการโน้มน้าวใจให้ยอมทำตาม

8. การสื่อสารทำให้การพัฒนาทางการเมืองกลายเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องโดยตัวของมันเอง การสื่อสารและกิจกรรมทางการเมืองต่างมีปฏิริยาสัมพันธ์ซึ่งกันและกันดังที่กล่าวแล้วตั้งแต่ขั้นที่ 1 จนถึงขั้นที่ 7 และส่งผลให้วิวัฒนาการทางการเมืองและการพัฒนาทางการเมืองเป็นกระบวนการซึ่งต่อเนื่องด้วยตัวของมันเอง ปฏิริยาสัมพันธ์ระหว่างการสื่อสารและกิจกรรมทางการเมือง เช่นนี้ ทำให้การต่อสู้แข่งขันในทางการเมืองอยู่ในสภาพที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เพราะฉะนั้นจึงทำให้รัฐบาล พรรคการเมือง และประชาชนต้องตื่นตัวระมัดระวังอยู่ตลอดเวลา นอกจากนี้อำนาจทางการเมืองโดยตัวของมันเองก็จะมีคุณลักษณะที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม โดยจะเปลี่ยนรูปจากอำนาจที่มีลักษณะถาวรเนื่องมาจากอิทธิพลของประเพณีมาเป็นอำนาจที่มีลักษณะชั่วคราวที่ต้องใช้ความพยายามในการปกป้องรักษาตลอดเวลา การที่การสื่อสารช่วยให้ทุกหน่วยหรือทุกองค์การในโครงสร้างของอำนาจทราบข่าวสารนั้น ทำให้ผู้ที่เฉื่อยชาเกิดความกระตือรือร้น ทำให้พวกหัวรุนแรงที่ขบถคัดค้านโดยวิธีการรุนแรงค่อยผ่อนคลายเป็นความรุนแรงและกระตุ้นผู้ที่ เป็นกลางให้เข้าใจกระบวนการและความสลับซับซ้อนในทางการเมืองยิ่งขึ้น

ไม่ว่ารูปแบบของรัฐบาลจะเป็นแบบประชาธิปไตยหรือเผด็จการ การสื่อสารมีอิทธิพลต่อมติมหาชน และเมื่อใดที่มติมหาชนเริ่มสะท้อนให้เห็นถึงความต้องการของมหาชนอย่างแท้จริงก็แสดงให้เห็นว่าสังคมตามแบบประชาธิปไตยกำลังก้าวผ่านหัวเลี้ยวหัวต่อเข้าสู่ความทันสมัยในทางการเมือง

บุญเลิศ ศุกดิลก (2521 : 31) เห็นว่า สื่อมวลชนในระบบประชาธิปไตยมีหน้าที่สำคัญที่เรียกว่า "การกำหนดวาระ" (agenda - setting) ซึ่งตามศัพท์ หมายถึง วาระในการประชุมต่าง ๆ ซึ่งกำหนดเอาไว้ตามลำดับความสำคัญหรือความเหมาะสมของประเด็นเรื่องราวที่เกี่ยวข้องโดยทั่วไปในด้านการสื่อสารทางการเมืองก็อาจรับใช้ความหมายของการกำหนดวาระได้ โดยถือว่า สื่อมวลชนทั้งหลายเป็นผู้กำหนดวาระเกี่ยวกับปัญหาหรือประเด็นหัวข้อทางการเมืองเอาไว้ ประชาชนผู้รับข่าวสารเปรียบเสมือนผู้เข้าร่วมการประชุมจึงย่อมจะรับทราบหรือตระหนักถึงปัญหาหรือประเด็นต่าง ๆ ตามที่กำหนดไว้ตามวาระนั้น

ดังนั้น ระดับความรู้และความเข้าใจของประชาชนเกี่ยวกับประเด็นต่าง ๆ จะมีความสัมพันธ์กับการเลือกเสนอข่าวสารหัวข้อต่าง ๆ ในสื่อมวลชน ยิ่งสื่อมวลชนเสนอข่าวเกี่ยวกับประเด็นหรือปัญหาใดมากเท่าใด ประชาชนผู้รับสารก็จะรับรู้หรือตระหนักถึงความสำคัญของ

ประเด็นปัญหานั้นมากยิ่งขึ้นไปด้วย ถ้าพิจารณาในแง่ของการพัฒนาระบบประชาธิปไตย หากสื่อมวลชนเลือกเสนอประเด็นหรือปัญหาทางด้านการปกครองระบบประชาธิปไตยมากเท่าใด โอกาสที่ประชาชนจะรับทราบถึงเนื้อหาสาระของการปกครองในระบบนี้ก็จะมากขึ้น ระดับความรู้และความเข้าใจต่อระบบประชาธิปไตยก็จะเพิ่มพูนในระบบความคิดของประชาชน

2. แนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารมวลชนและการเปิดรับสื่อมวลชน

การสื่อสารมวลชน

การสื่อสารมวลชน เป็นพัฒนาการของการสื่อสาร เมื่อสังคมมีการขยายตัวมากขึ้นและมีความก้าวหน้าทางวิทยาการก็จำเป็นต้องมีระบบการสื่อสารที่สามารถส่งสารไปถึงมวลชนที่อยู่กระจัดกระจายทั่วไปอย่างทั่วถึงและรวดเร็ว

การสื่อสารมวลชน เป็นกระบวนการการสื่อสารกับมวลชน ซึ่งมีองค์ประกอบ 4 ประการ คือ ผู้ส่งสาร สาร สื่อ และผู้รับสาร (ปรเมศ ๒๕๒๖ : ๑๒๕)

การสื่อสารมวลชนแตกต่างจากการสื่อสารระหว่างบุคคล คือ การสื่อสารระหว่างบุคคลเป็นการสื่อสารจากแหล่งหนึ่งไปยังกลุ่มผู้รับสารจำนวนไม่มาก มีลักษณะเป็นการส่งผ่านแบบตัวต่อตัว ส่วนการสื่อสารมวลชนเป็นการสื่อสารจากแหล่งเดียวไปยังผู้รับสารที่เป็นกลุ่มใหญ่ที่อยู่กระจัดกระจาย การส่งข่าวสารเป็นไปอย่างรวดเร็วกว่า แหล่งสารมีลักษณะเป็นองค์การและเป็นวิชาชีพ การสื่อมวลชนมีคุณลักษณะที่สำคัญ คือ สามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายจำนวนมาก ๆ ได้เวลาอันรวดเร็ว สามารถให้ความรู้และข่าวสารได้ดี สามารถนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทัศนคติที่ไม่พึงปรารถนาได้

บทบาทของการสื่อมวลชนในสังคม

ลาสเวลล์ (Lasswell 1984 : 37) นักรัฐศาสตร์ที่มีชื่อเสียงกล่าวถึงบทบาทหลักของการสื่อสารในสังคมทุกสังคมไว้ ๓ ประการคือ

- ก. สำรวจสิ่งแวดล้อม
- ข. สร้างความสัมพันธ์ร่วมกันระหว่างสมาชิกของสังคม
- ค. ถ่ายทอดมรดกทางสังคมจากชั่วอายุคนหนึ่งไปยังอีกชั่วอายุคนหนึ่ง

ต่อมา มีนักวิชาการอีกหลายท่านกล่าวถึงบทบาทอื่น ๆ ของการสื่อสารมวลชน หรือ ขยายความบทบาทที่ ลาสเวลล์ กล่าวไว้ละเอียดขึ้นเช่น ไรท์ (Wright 1964 : 9) และ ให้รวมบทบาทการให้ความบันเทิงไว้ในบทบาทของการสื่อสารมวลชนด้วย

ลาซาเฟล และ เมอร์ตัน (Lazarsfeld and Merton 1972 : 554) เห็นว่าการสื่อสารมวลชนมีบทบาทเฉพาะบางประการ เช่น ให้สถานภาพแก่ปัจเจกบุคคลหรือ องค์การและช่วยเอื้ออำนวยให้มีการบังคับใช้กฎของสังคม

คูลเลย์ (Cooley 1964 : 643) เห็นว่าการสื่อสารมวลชนมีบทบาทกว้าง ๆ สองประการคือ

- ก. ช่วยขยายสิ่งแวดล้อมของมนุษย์ให้กว้างและไกลขึ้น
- ข. ช่วยเพิ่มความสามารถของมนุษย์ในการเผชิญกับปัญหาในสิ่งแวดล้อมของคน

นอกจากนั้น เขาเห็นว่าการสื่อสารมวลชนมีบทบาทเฉพาะ 6 ประการต่อไปนี้

- ก. ทำให้อำนาจมีลักษณะ เป็นประชาธิปไตย
- ข. ขยายการติดต่อกันทางสังคมให้กว้างขึ้น
- ค. ทำให้สถาบันทางสังคมมีลักษณะ เป็นสิ่งที่มีเหตุผลและมีความ เป็นมนุษย์
- ง. ช่วยกระตุ้นให้เกิดเอกภาพทางความคิด
- จ. ส่งเสริมให้เกิดการชอบสังคมหรือชอบคบค้าสมาคม
- ฉ. ส่งเสริมการพัฒนาทั้งในลักษณะการร่วมกันโดยกลุ่ม และในลักษณะปัจเจกบุคคล

แชรรัมม์ (Schramm 1964 : 39) เห็นว่าสื่อมวลชนมีบทบาท 3 ประการคือ บทบาทในการเฝ้ายามหรือเสนอข่าวสาร บทบาทในการกำหนดนโยบายหรือบทบาทในการตัดสินใจ และบทบาทในการสอน

เนื่องจากสื่อมวลชนมีความสามารถในการรายงานและในการให้ข่าวสารอย่างมีประสิทธิภาพ แชรรัมม์ จึงกล่าวด้วยความมั่นใจว่าสื่อมวลชนสามารถแสดงบทบาทที่สำคัญบางประการได้คือ สื่อมวลชนสามารถทำให้ผู้รับสื่อเห็นโลกกว้างขึ้น สามารถเน้นหรือกำหนดความสนใจสามารถยกระดับความปรารถนาหรือความต้องการและสามารถสร้างบรรยากาศที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนา

บทบาทในการกำหนดนโยบายหรือบทบาทในการตัดสินใจ ภายใต้บทบาทในการกำหนดนโยบายหรือบทบาทในการตัดสินใจ แชนรมย์ เห็นว่า สื่อมวลชนสามารถช่วย เปลี่ยนแปลงทัศนคติที่ฝังรากลึก หรือการปฏิบัติที่ยึดถือกันมานานโดยทางอ้อมเท่านั้น สามารถให้ข่าวสารที่นำมาเป็นเรื่องพูดคุย หรือปรึกษาหารือกันโดยช่องสารระหว่างบุคคล สามารถให้สถานภาพแก่บุคคลสามารถทำให้การอภิปรายหรือพูดคุยเกี่ยวกับนโยบายเป็นไปได้กว้างขวางขึ้น สามารถช่วยสร้างรสนิยม สามารถมีอิทธิพลต่อทัศนคติที่ไม่ฝังรากลึก

บทบาทในการสอนหรือให้ความรู้ สำหรับบทบาทของการสื่อสารมวลชนในด้านการศึกษาและฝึกอบรมนั้น อาจกล่าวด้วยความมั่นใจว่า สื่อมวลชนสามารถช่วยในด้านการศึกษาและฝึกอบรมทุกประเภทได้อย่างมาก สื่อมวลชนได้พิสูจน์ความสามารถด้านนี้ให้เห็น เป็นที่ประจักษ์ ภายใต้สภาพการณ์และเงื่อนไขต่าง ทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียน

การเปิดรับสื่อมวลชน

การเปิดรับสื่อมวลชน เป็นศัพท์ที่ใช้กันแพร่หลายในวงการวิจัยสื่อสารมวลชน โดยหมายถึงขอบเขตหรือระดับที่ประชาชนเปิดรับสื่อมวลชนประเภทต่าง ๆ ได้แก่ การอ่านหนังสือพิมพ์ นิตยสาร การฟังวิทยุ และการดูโทรทัศน์ หรือภาพยนตร์

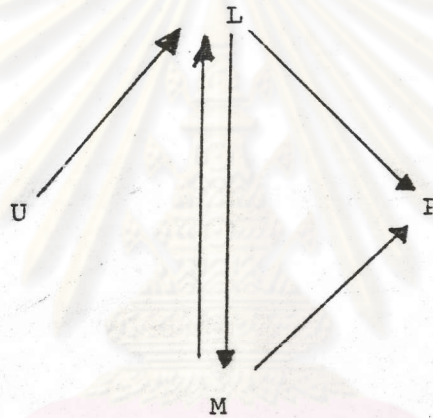
เลอร์เนอร์ (Lerner 1968 : 56) ให้คำจำกัดความการเปิดรับสื่อมวลชนว่า หมายถึงอัตราส่วนของประชาชนที่มีวิทยุ จำนวนจำหน่ายหนังสือพิมพ์ และจำนวนผู้ที่นั่งดูภาพยนตร์ ต่อประชาชน 1,000 คน

โรเจอร์และสเวนนิ่ง (Rogers and Sevenning 1969 : 3) ขยายแนวคิดเกี่ยวกับการเปิดรับสื่อมวลชนให้กว้างขวางออกไปอีกโดยให้คำนิยามว่าสื่อมวลชนนั้นคลุมถึงสื่อห้าประเภทคือ หนังสือพิมพ์ ภาพยนตร์ วิทยุ นิตยสาร และโทรทัศน์ เหตุนี้ดัชนีในการวัดการเปิดรับสื่อมวลชนในความหมายของเขาทั้งสอง จึงต้องประกอบด้วยจำนวนรายการวิทยุที่รับฟังต่อสัปดาห์ การอ่านหนังสือพิมพ์ต่อสัปดาห์ ภาพยนตร์ที่ดูต่อปีและอื่น ๆ

เลอร์เนอร์ เป็นคนแรกที่ศึกษาอิทธิพลที่เกิดจากการเปิดรับสื่อมวลชนในประเทศทางตะวันตกออกกลางในปี ค.ศ. 1958 และพบว่า เมื่อมีการขยายตัวของชุมชนจนกลายเป็นเมือง (urbanization) จะช่วยให้เกิดการพัฒนาด้านการรู้หนังสือ และระดับการเรี้นรู้หนังสือที่สูงขึ้นจะทำให้การเปิดรับสื่อมวลชนแพร่หลายมากขึ้น ในทำนองเดียวกัน เมื่อชุมชนมีความ

ก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีจากการพัฒนาอุตสาหกรรมมากขึ้น สังคมจะขยายขอบข่ายของสื่อมวลชน และการขยายตัวของสื่อมวลชนนี้เองจะช่วยยกระดับการรู้หนังสือมากขึ้นด้วย ซึ่งจะกระตุ้นให้ความสนใจและเข้าร่วมในกระบวนการพัฒนาทางด้าน เศรษฐกิจ และการ เมืองมากขึ้น การมีส่วนร่วมของประชาชนจัดว่า เป็น เป้าหมายสำคัญของสังคมสมัยใหม่ ซึ่ง เฟรย์ (Frey 1973 : 400) ได้เสนอแผนภาพแสดงความสัมพันธ์ของปัจจัยต่าง ๆ ตามแนวความคิดของ เลอร์เนอร์ ไว้ดังนี้คือ

แผนภาพที่ 1 แสดงความสัมพันธ์ของปัจจัยต่าง ๆ ตามแนวความคิดของ เลอร์เนอร์

U หมายถึงการทำให้เป็นเมือง (urbanization)

L หมายถึงการรู้หนังสือ (literacy)

M หมายถึงการ เปิดรับสื่อมวลชน (Mass Media exposure)

P หมายถึงการมีส่วนร่วมทางการเมืองและเศรษฐกิจ (political and economic participation)

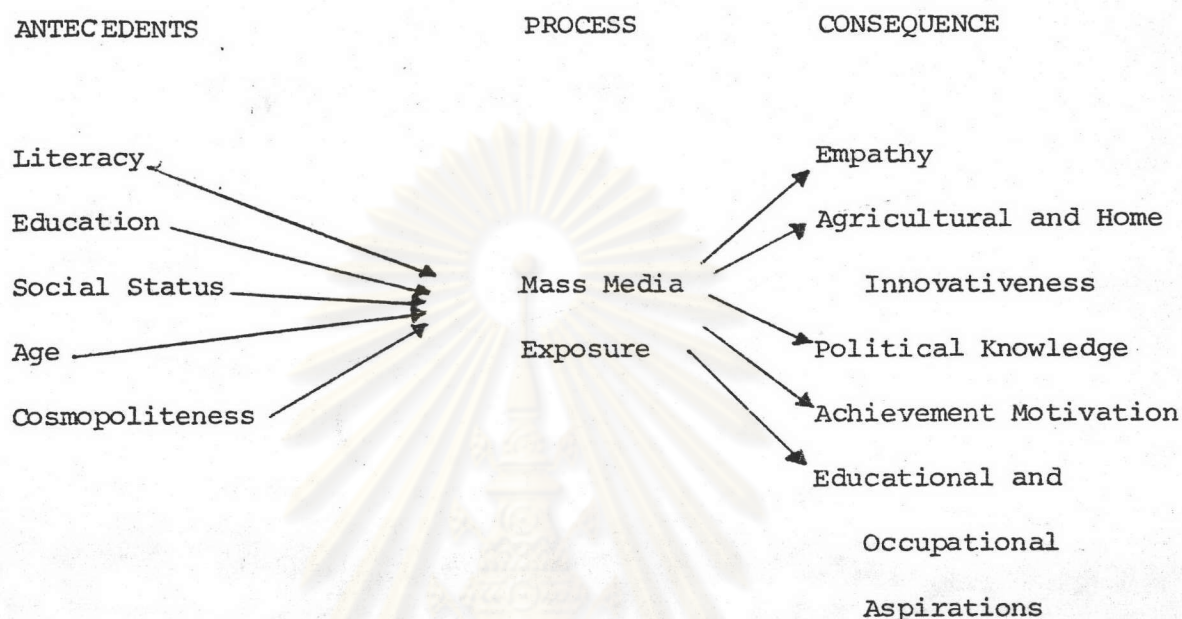
โรเจอร์ (เสถียร เขยประทัม 2530 : 104 - 105) เป็นคนแรกที่เสนอแนะว่าสื่อมวลชนทำหน้าที่เป็นตัวแปรสอดแทรกได้ โรเจอร์ได้ใช้วิธีการทางสถิติแบบ Partial correlation เพื่อทดสอบผลสอดแทรกของการเปิดรับสื่อมวลชนระหว่างตัวแปรที่มีมาก่อนและตัวแปรที่เป็นผล ชั้นแรก โรเจอร์หาค่าสหสัมพันธ์ด้วย Zero - order correlation ระหว่างตัวแปรที่มีมาก่อนกับตัวแปรที่เป็นผลเดี่ยว หลังจากนั้นก็หาค่าสหสัมพันธ์ด้วยวิธี First-order correlation สำหรับตัวแปรเหล่านี้ในขณะที่ควบคุมอิทธิพลที่เกิดจากการเปิดรับสื่อมวลชน ความแตกต่างยิ่งมากขึ้นเท่าไรระหว่างค่าของ Zero-order และ First-order partial scores ก็ยิ่งแสดงถึงผลสอดแทรกของตัวแปรที่ถูกควบคุมมากขึ้นเท่านั้น

โรเจอร์ พยายามวิเคราะห์ระหว่างความสามารถในการรู้หนังสือซึ่งเป็นตัวแปรที่มีมาก่อน เพียงตัวเดียวกับตัวแปรที่เป็นผลเดี่ยวคือ ความสามารถในการเอาใจเขามาใส่ใจเรา (หรือความสามารถในการเข้าใจบทบาทของผู้อื่น) ความรวดเร็วในการยอมรับนวัตกรรมทางการเกษตร ความรู้ในทางการเมือง และความทะเยอทะยานในทางการศึกษา โรเจอร์เลือกความสามารถในการรู้หนังสือ เป็นตัวแปรที่มีมาก่อนด้วยเหตุผลในทางทฤษฎีและเนื่องจากตัวแปรที่มีมาก่อนที่มีค่าสหสัมพันธ์สูงสุด (เมื่อเปรียบเทียบกับตัวแปรที่มีมาก่อนอื่น ๆ) กับ การเปิดรับสื่อมวลชน

จากผลของการวิเคราะห์นี้ทำให้โรเจอร์เชื่อว่าการเปิดรับสื่อมวลชนเป็นตัวแปรสอดแทรก

ศูนย์วิทยพัชร์พยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนภาพที่ 2 แบบจำลองตามแนวความคิดของ Rogers ในเรื่องบทบาทของ
สื่อมวลชนที่มีต่อความทันสมัย

จากแบบจำลองข้างต้นนี้ สรุปได้ว่าการเปิดรับสื่อมวลชนเป็นปัจจัยสำคัญอย่างยิ่งในการทำให้คนมีความทันสมัย ทั้งนี้เพราะบุคคลที่รู้หนังสือมีการศึกษาดี มีสถานภาพทางสังคมสูง มีอายุพอสมควร และมีประสบการณ์ภายนอกสังคม จะเปิดรับสื่อมวลชนและจากการเปิดรับสื่อมวลชนนี้เอง นำมาสู่ความเป็นคนทันสมัย คือสามารถที่จะเข้าใจบทบาทของผู้อื่นได้ มีความกล้าที่จะยอมรับนวัตกรรม มีความรู้ทางการเมือง มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์และมีความมุ่งมั่นหวังในด้านการศึกษาและอาชีพด้วย ซึ่งแสดงว่าการเปิดรับสื่อมวลชนเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้สำหรับการทำให้ทันสมัย

3. แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง

การมีส่วนร่วมทางการเมือง มีความหมายที่กว้างมากเนื่องจากครอบคลุมกิจกรรมทุกชนิดที่เกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์กันระหว่างพลเมืองกับสถาบันทางการเมืองภายในรัฐ นักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายไว้ต่าง ๆ กัน เช่น

แพร์รี่ (Parry 1971 : 45) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมทางการเมือง หมายถึง การมีส่วนร่วมกับผู้อื่นในกิจกรรมทางการเมือง

ไวน์เนอร์ (Weiner 1972 : 3) ได้รวบรวมการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่นักรัฐศาสตร์ได้ให้ไว้ 10 ความหมายดังนี้

1. การกระทำที่สนับสนุนหรือ เรียกร้องต่อคณะผู้ปกครองประเทศ
2. ความสำเร็จในการใช้อิทธิพลมีบังคับการปฏิบัติงานของรัฐบาลหรือการเลือกผู้นำในวงการรัฐบาล
3. การกระทำที่ถูกต้องตามกฎหมาย และได้รับการรับรองว่าชอบธรรม
4. การกระทำที่มีตัวแทน
5. ความเห็นที่ว่าจะเข้าไป เกี่ยวข้อง เพราะรู้สึกว่าการเข้าไปเกี่ยวข้องไม่ทำให้เกิดผลอะไรขึ้นมา
6. ความกระตือรือร้นที่จะเข้าไป เกี่ยวข้อง
7. การกระทำที่ต่อเนื่องอย่างคงเส้นคงวา ซึ่งอาจ เป็นการดำเนินการในรูปของสถาบัน หรือกระทำในลักษณะที่ปะทุขึ้นทันทีทันใด เช่น ก่อนการจลาจล
8. การกระทำที่มุ่งต่อการเลือกผู้นำทางการเมือง มุ่งที่จะมีอิทธิพลต่อนโยบายสาธารณะ หรือมุ่งที่จะมีอิทธิพลต่อการกระทำต่าง ๆ ของหน่วยราชการ
9. การกระทำที่เป็นกิจกรรมอันมีผลกระทบต่อการเมืองระดับชาติ เท่านั้น
10. การกระทำที่เป็น "การกระทำทางการเมือง"

จากความหมายทั้ง 10 ไวน์เนอร์ ได้นำมาสรุปว่า การมีส่วนร่วมทางการเมือง หมายถึง การกระทำโดยสมัครใจใด ๆ ซึ่งไม่ว่าจะเป็นผลสำเร็จหรือไม่ มีการจัดองค์การหรือไม่ เกิดขึ้นเป็นครั้งคราวหรือต่อเนื่อง และใช้วิธีที่ถูกต้องตามกฎหมายหรือไม่ก็ตาม โดยมุ่งที่จะไปมีอิทธิพลต่อนโยบายสาธารณะ การบริหารนโยบายสาธารณะและการเลือกผู้นำทางการเมืองของรัฐบาลทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ ตามความหมายข้างต้นนี้ ไวน์เนอร์ เห็นว่า "การเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง" จะต้องมีองค์ประกอบครบสามประการ คือ มีการกระทำเป็นไปโดยสมัครใจ และมีการเลือกจะขาดอย่างหนึ่งอย่างใดไม่ได้

ฮันดิงตันและโตมิงเกช (สุจิต บุญบงการ 2522 : 42) ได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วมทางการเมือง หมายถึง "กิจกรรมหรือการกระทำของประชาชนที่ต้องการมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของรัฐบาล โดยการกระทำหรือความพยายามนั้น เป็นไปได้ทั้งถูกต้องและไม่ถูกต้องตามกฎหมาย ใช้กำลังหรือไม่ใช้กำลัง สำเร็จหรือล้มเหลว ทั้งที่สมัครใจหรือไม่สมัครใจ รวมถึงการเลือกตั้ง การร่วมในทางรณรงค์หาเสียง การรวมตัวเพื่อโน้มน้าว หรือกดดันรัฐบาล การประท้วง การใช้กำลังรุนแรง

โรเบิร์ต (Roberts 1971 : 145) นักรัฐศาสตร์ชาวอังกฤษเห็นว่า การมีส่วนร่วมทางการเมือง หมายถึง กิจกรรมโดยสมัครใจของแต่ละบุคคลในกิจการทางการเมือง รวมทั้งการลงคะแนนเสียง การเป็นสมาชิก และกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มการเมือง เช่น ความเคลื่อนไหวของพรรคการเมือง กลุ่มผลประโยชน์ เจ้าหน้าที่สถานการเมือง กิจกรรมที่ไม่เป็นทางการ เช่น การอภิปรายทางการเมืองหรือร่วมฟังเหตุการณ์ทางการเมือง การชักชวนทางการเมืองของเจ้าหน้าที่หรือสมาชิกของกลุ่มการเมือง

ทศนะดังกล่าวสอดคล้องกับความเห็นของแมคคอสกี้ (McClosky 1968 : 252) ซึ่งเห็นว่า การมีส่วนร่วมทางการเมือง คือ กิจกรรมต่าง ๆ โดยสมัครใจซึ่งสมาชิกในสังคมมีส่วนร่วมโดยตรงหรืออ้อมในการเลือกผู้ปกครองประเทศ การกำหนดนโยบายสาธารณะ การลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง การติดตามข่าวสาร การอภิปราย การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การเข้าร่วมประชุม การบริจาคเงินและการติดต่อกับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ลักษณะความกระตือรือร้นของการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง อาจพิจารณาได้จากการสมัครเป็นสมาชิกพรรคการเมืองอย่างเป็นทางการ ลงคะแนนเสียงตามบัญชี การเขียนและกล่าวสุนทรพจน์ การรณรงค์หาเสียง การแข่งขันกันเป็นเจ้าหน้าที่พรรคหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ แต่ไม่รวมถึงกิจกรรมที่ไม่สมัครใจ เช่น การเสียภาษี การเป็นทหาร และหน้าที่ด้านตุลาการ

โบรแมก (Bromage 1950 : 252) ให้ความหมายว่า "การมีส่วนร่วมทางการเมือง" มีลักษณะใหญ่ 3 ประการคือ

1. การลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง (voting)
2. การใช้วิธีบังคับหรือชักจูงอย่างไม่เป็นทางการ (informal method of pressure and persuasion) ซึ่งได้แก่ การแสดงความคิดเห็นโดยตรงหรือทางจดหมาย โทรศัทพ์ โทรเลข ฯลฯ และการเดินขบวนหรือก่อจลาจล

3. การดำเนินการอย่างเป็นทางการ (formal actions) ได้แก่ การใช้สิทธิที่มีอยู่ตามรัฐธรรมนูญ เช่น การริเริ่มกฎหมาย (initiative) การแสดงประชามติ (referendum) และการเพิกถอนออกจากตำแหน่ง (recall)

โดยสรุป การมีส่วนร่วมทางการเมืองหมายถึง กิจกรรมทั้งปวงของพลเมืองซึ่งต้องการมีอิทธิพลต่อรัฐบาลและการเมือง โดยที่การกระทำหรือความพยายามนั้น เป็นได้ทั้งถูกต้องหรือไม่ถูกต้องตามกฎหมาย ใช้กำลังหรือไม่ใช้กำลัง สำเร็จหรือล้มเหลว กิจกรรมดังกล่าวอาจเป็นกิจกรรมในระดับชาติหรือท้องถิ่นก็ได้

ไนย์และเวอร์บา (Nie and Verba 1975 : 9) ได้จำแนกรูปแบบและกิจกรรมในการมีส่วนร่วมทางการเมืองของพลเมืองไว้ 4 รูปแบบคือ

- ก. การลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง
- ข. การเข้าร่วมในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง
- ค. การพยายามมีอิทธิพลต่อกระบวนการทางการเมืองโดยลำพังของปัจเจกบุคคล
- ง. การพยายามมีอิทธิพลต่อกระบวนการทางการเมืองโดยการรวมกลุ่มกัน เป็นกลุ่มผลประโยชน์หรือกลุ่มอิทธิพล

ส่วนมิลเบรท (Milbrath 1977 : 12) ได้จำแนกรูปแบบในการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองของพลเมืองออกเป็น 6 รูปแบบด้วยกันคือ

- ก. การเลือกตั้ง
- ข. การเป็นเจ้าหน้าที่พรรคและเจ้าหน้าที่รณรงค์หาเสียง
- ค. การเป็นผู้มีบทบาทในชุมชน
- ง. การมีบทบาทในการติดต่อทางราชการ
- จ. การเป็นผู้ประท้วง
- ฉ. การแนะนำวิพากษ์วิจารณ์ และแสดงความคิดเห็นทางการเมือง

จากรูปแบบของการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองต่าง ๆ ที่ ไนย์ และเวอร์บา มิลเบรทได้จำแนกไว้ นั้น เราสามารถนำมาผสมผสานกันเพื่อใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ โดยสามารถจำแนกรูปแบบและกิจกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองเพื่อการวิจัยได้ดังนี้คือ

1. การประท้วง ขอบเขตของกิจกรรมคือ การเดินขบวนเพื่อประท้วงการกระทำที่ไม่ถูกต้องของเจ้าหน้าที่ฯ การชลอการทำงานหรือนัดหยุดงานเพื่อต่อต้านการกระทำที่ไม่ถูกต้องของรัฐบาล และการร่วมชุมนุมคัดค้านกฎหมายที่ไม่ยุติธรรม
 2. การมีบทบาทในชุมชน ขอบเขตของกิจกรรมคือ การทำงานร่วมกันกับคนอื่น ๆ ในท้องถิ่นอื่น การเป็นสมาชิกองค์กรที่มีบทบาทในการแก้ปัญหาชุมชน การติดต่อเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นเพื่อแก้ปัญหาของชุมชน และการติดต่อเจ้าหน้าที่ (ทั้งระดับท้องถิ่นและระดับชาติ) เกี่ยวกับปัญหาสังคม
 3. การเกี่ยวข้องกับพรรคการเมือง ขอบเขตของกิจกรรมได้แก่ การเป็นสมาชิกพรรค การทำงานให้พรรค หรือกลุ่มการเมือง หรือผู้สมัครรับเลือกตั้ง ช่วยโฆษณาให้พรรคการเมือง หรือผู้สมัครรับเลือกตั้งด้วยการคิดประกาศหรือประกาศสนับสนุนให้ผู้อื่นทราบโดยทั่วไป การร่วมประชุมทางการเมืองของพรรคการเมืองหรือผู้สมัครรับเลือกตั้ง บริจาคเงินให้พรรคการเมือง หรือผู้สมัครรับเลือกตั้ง และการเข้าสมัครรับเลือกตั้ง
 4. การแนะนำ การวิพากษ์วิจารณ์ และการแสดงความคิดเห็น ขอบเขตของกิจกรรมได้แก่ การชักชวนให้ผู้อื่นสนทนาเรื่องเกี่ยวกับการเมือง การฟังคำปราศรัยของนักการเมือง การติดตามการหาเสียงของนักการเมือง การเข้าร่วมอภิปรายปัญหาการเมืองตามสถานที่ต่าง ๆ การเก็บรักษาข่าวสารทางการเมือง การเขียนจดหมายถึงบรรณาธิการเกี่ยวกับเรื่องการเมือง และสังคม การเขียนบทความทางการเมืองไปลงสิ่งพิมพ์ประเภทต่าง ๆ และการเขียนจดหมายสนับสนุนหรือประท้วงผู้นำทางการเมือง
 5. การลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ขอบเขตของกิจกรรมได้แก่ การลงคะแนนเสียงเลือกตั้งระดับชาติและระดับท้องถิ่น
- การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนนอกจากจะมีความสำคัญต่อความรู้ ความเข้าใจ ความสนใจ ตลอดจนวัฒนธรรมทางการเมืองของบุคคลแล้วยังมีประโยชน์อย่างยิ่ง เพราะเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่จะทำให้การปกครองในรูปแบบประชาธิปไตยประสบความสำเร็จ เพราะถ้ารัฐบาลเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมือง จะเป็นผลทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น และสามารถเลือกผู้แทน เป็นผู้ดำเนินการเมืองการปกครองแทน ตลอดจนติดตามการดำเนินงานของผู้แทนทุกระยะ

ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผลงานวิจัยในประเทศ

1. โมเซล (Mose1 1963 : 134) ได้ศึกษาแบบแผนการสื่อสารในประเทศไทยในฐานะที่เป็นสถาบันที่อบรมกล่อมเกลาสมาชิกในสังคมให้เข้าใจพฤติกรรมทางการเมืองหรือกระบวนการสังคมประกิดทางการเมือง โมเซลศึกษาโดยอาศัยข้อมูลทฤษฎีภูมิของหลายท้องถิ่นจากการศึกษาพบว่า

1.1 ระบบการสื่อสารของไทยในฐานะที่เป็นตัวแทนของกระบวนการสังคมประกิดทางการเมืองนั้น ไม่ได้มีผลทำให้คนไทยเรียนรู้พฤติกรรมทางการเมืองแบบประเทศที่มีระบบการเมืองทันสมัย แต่กลับไปมีผลในทางสนับสนุนส่งเสริมวัฒนธรรมการเมืองแบบจารีตประเพณี

1.2 การขยายตัวของชุมชนนคร มีความสัมพันธ์เชิงลบกับการเข้าร่วมทางการเมืองของประชาชน สาเหตุอาจเป็นเพราะในต่างจังหวัดนั้นการสื่อสารระหว่างบุคคล มีส่วนชักจูงให้ประชาชนไปลงคะแนนกันมาก และการไปลงคะแนนเสียงตามที่สาธารณะในต่างจังหวัดนั้น ; ชาวต่างจังหวัดมักคิดว่าเป็นการไปชุมนุมคล้ายกับมิงงานมทรรมอย่างหนึ่ง

1.3 ในเรื่องความเชื่อว่า บุคคลสามารถควบคุมวิถีชีวิตของตัวเอง และตัดสินใจปัญหาต่าง ๆ ด้วยตนเองได้ (Self potency) พบว่าคนไทยส่วนใหญ่เชื่อว่า สามารถตัดสินใจปัญหาต่าง ๆ ด้วยตนเองได้ ไม่ว่าจะ เป็นปัญหาทางการเมืองหรือเศรษฐกิจ โดยประชาชนในเขตพระนคร-ธนบุรี จะมีลักษณะนี้มากกว่าคนต่างจังหวัด

2. อ่ำพล ลิงทโกวินทร์ และสวัสดี ภฤศรัชคณันท์ (ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์ : 64) ได้สำรวจอิทธิพลการสื่อสารต่อความตื่นตัวทางการเมืองของประชาชน ในเขตอำเภอบึงสามพัน จังหวัดร้อยเอ็ด และอำเภอบึงสามพัน จังหวัดนครราชสีมา พบว่า

2.1 การฟังวิทยุและอ่านหนังสือพิมพ์มีส่วนสำคัญที่ทำให้ราษฎรในท้องถิ่นชนบทมีความรู้ความเข้าใจทางการเมือง

2.2 การสื่อสารระหว่างบุคคล เช่น การประชุมชี้แจงข้อราชการของกำนันผู้ใหญ่บ้าน และการบอกกล่าวของญาติพี่น้อง เพื่อนฝูง เป็นแหล่งข่าวสำคัญที่ช่วยสร้างความตื่นตัวและความเข้าใจทางการเมือง

2.3 กระบวนการสื่อสารแบบสองจังหวะ (Two-step flow of communication) คือใช้ทั้งสื่อมวลชนและสื่อบุคคลผสมกัน เป็นประโยชน์ต่อการเผยแพร่ความรู้ทางการเมืองแก่ประชาชนในเขตชนบทของไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่ยุทธศาสตร์ให้ข่าวเป็นบุคคลที่ชาวบ้านให้ความนับถือ เป็นคนที่มีลักษณะดึงดูดใจคนฟัง และสามารถเข้ากับชาวบ้านได้

2.4 ความรู้ความเข้าใจทางการเมือง มักจะมีมากในบุคคลที่เป็นเพศชายและพวกที่มีความรู้ในการอ่านและเขียนหนังสือไทยได้

3. เสรี วงษ์มณฑา (1978 : 254) ได้สำรวจความเห็นทางการเมืองของนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และเชียงใหม่ จำนวน 640 คน ในปี 2520 พบว่า

3.1 นักศึกษาไทยในปัจจุบันให้ความสนใจต่อการเมืองมากกว่าในสมัยก่อน แหล่งข่าวสารการเมืองที่สำคัญได้แก่ หนังสือพิมพ์และสิ่งพิมพ์อื่น ๆ ส่วนสื่อประเภทวิทยุและโทรทัศน์นั้น ให้บริการด้านความบันเทิงเสียมากกว่า

3.2 การที่นักศึกษาเปิดรับข่าวสารทางการเมืองจากหนังสือพิมพ์ นิตยสาร วิทยุและโทรทัศน์นั้น มีความสัมพันธ์กับการรับรู้ความสำคัญทางการเมือง ยิ่งให้ความสนใจและรับฟังข่าวสารทางการเมืองจากสื่อมวลชนมากเท่าไร ก็ยังมีแนวโน้มตระหนักถึงความสำคัญของการเมืองตามไปด้วย

3.3 การสื่อสารระหว่างบุคคล เช่น การสื่อสารระหว่างเพื่อนฝูงและญาติพี่น้อง มีผลต่อความสนใจ และการเรียนรู้ทางการเมืองของนักศึกษาอย่างมาก

3.4 นักศึกษาทั้งสองมหาวิทยาลัย ส่วนมากจะมีพฤติกรรมทางการเมืองแบบ "อ่านาจนิยม" มีความรู้สึกนึกคิดโน้มเอียงไปทางอนุรักษนิยมหรือฝ่ายขวา (Rightist orientation) มากกว่าเสรีนิยม หรือฝ่ายซ้าย (Leftist orientation) ทั้งนี้อาจสืบเนื่องมาจากอิทธิพลทางวัฒนธรรมและสังคม เช่น สถาบันทางศาสนา ธรรมทากษัตริย์ การปกครองและพื้นฐานทางสังคม ซึ่งนักศึกษาส่วนมากมาจากครอบครัวฐานะปานกลาง

3.5 กลุ่มนักศึกษาที่มีความรู้สึกนึกคิดโน้มเอียงไปทางฝ่ายซ้ายหรือฝักใฝ่ลัทธิเสรีนิยมนั้น มีแนวโน้มจะอาศัยการสื่อสารระหว่างบุคคล เช่น การประชุมถกเถียงปัญหาเป็นสื่อกลางและแหล่งข่าวมากกว่าใช้สื่อสารมวลชน ยิ่งนักศึกษามีความโน้มเอียงไปทางซ้ายมากเท่าไร อัตราการพบปะถกเถียงปัญหายิ่งมากตามไปด้วย

3.6 นักศึกษาทั้งสองมหาวิทยาลัยส่วนมากมีความรู้สึกว่าเขาต้องการเรียนรู้
 กลไก หรือได้รับการอบรมทางการเมือง (Neen for political orientation) มากขึ้น
 ทั้งนี้เพราะนักศึกษามีความรู้สึกถูกทอดทิ้งหรือถูกตัดขาดจากระบบการเมืองการปกครอง
 (Political alienation)

3.7 นักศึกษาที่มีความรู้สิ้นหวัง หรือได้รับการทอดทิ้ง (Alienation)
 มิได้แสวงหาทางออกด้วยวิธีหนีโลก (Escapist) เช่น มั่วสุมทางการเมือง กามารมณ์ หรือ
 บันเทิงเสมอไป แต่จะมุ่งหาข่าวสารและข้อเท็จจริงเกี่ยวกับปัญหา เพื่อแก้ไขสถานะการณ์เดิม
 ให้ดีขึ้น โดยอาศัยสื่อประเภทต่าง ๆ ทั้งการสื่อสารระหว่างบุคคลและสื่อมวลชนด้วย

3.8 นิสิตนักศึกษาที่รู้สึกว่าการเรียนรู้ทางการเมืองเพิ่ม ส่วนใหญ่จะมีการ
 พบปะสังสรรค์ และถกเถียงปัญหาด้วย เพื่อฟังหรือบุคคลอื่นมากจนเห็นได้ชัด ทั้งนี้นอกจากจะช่วยให้
 รู้รายละเอียดและเข้าใจปัญหาการเมืองดีขึ้น ยังเป็นการผ่อนคลายความรู้สึกที่ถูกกดดันด้วย

4. ไกรวุธ จิระบุตร (2519) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ทัศนคติทางการเมืองของ
 นิสิตนักศึกษาไทย" ในปี 2519 จำนวน 519 คน

ผลจากการวิจัย ได้พบว่า

4.1 นิสิตนักศึกษาไทยโดยทั่วไป ส่วนใหญ่มีทัศนคติทางการเมือง เป็นแบบประชาธิปไตย
 มีความสำนึกในหน้าที่พลเมืองและความเชื่อมั่นในตัวเอง มีความกระตือรือร้นสนใจเข้ามีส่วนร่วม
 ในกิจกรรมทางการเมืองและการปกครอง และมีทัศนคติทางการเมือง เป็นแบบ เผด็จการในระดับค่า
 หรือไม่ เป็นแบบ เผด็จการ

4.2 นิสิตนักศึกษาชายส่วนใหญ่มีทัศนคติทางการเมือง เป็นแบบประชาธิปไตย มี
 ความสำนึกในหน้าที่พลเมืองและความเชื่อมั่นในตัวเอง มีความกระตือรือร้นสนใจเข้ามีส่วนร่วมใน
 กิจกรรมทางการเมืองและการปกครองมากกว่านิสิตนักศึกษาหญิง และมีทัศนคติทางการเมือง เป็น
 แบบ เผด็จการน้อยกว่านิสิตนักศึกษาหญิง

4.3 นิสิตนักศึกษายิ่งมีระดับการศึกษาสูงขึ้น ส่วนใหญ่จะยิ่งมีความสำนึกใน
 หน้าที่พลเมืองและความเชื่อมั่นในตัวเอง กับมีความกระตือรือร้นสนใจเข้ามีส่วนร่วมในกิจกรรม
 ทางการเมืองและการปกครอง เพิ่มมากขึ้น แต่จะมีทัศนคติทางการเมือง เป็นแบบประชาธิปไตย
 และทัศนคติทางการเมืองแบบ เผด็จการลดลง

4.4 ในสาขาวิชาสังคมศาสตร์ นิสิตนักศึกษาส่วนใหญ่มีทัศนคติทางการเมืองเป็นแบบประชาธิปไตย มีความสำนึกในหน้าที่พลเมืองและความเชื่อมั่นในตัวเองและมีความกระตือรือร้นสนใจเข้ามีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองและทางปกครองมากกว่านิสิตนักศึกษาในสาขาวิชาวิทยาศาสตร์ ก็มีทัศนคติทางการเมืองเป็นแบบเผด็จการ น้อยกว่านิสิตนักศึกษาในสาขาวิชาวิทยาศาสตร์

5. ชัยวัฒน์ รัชจร (2522) ได้ศึกษาความเข้าใจทางการเมืองและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนอำเภอเมืองชลบุรี โดยแยกประชาชนออกเป็น 3 กลุ่มคือ กลุ่มที่อาศัยในตำบลที่เจริญมาปานกลางและน้อย ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ผู้มีการศึกษาระดับสูงจะมีความเข้าใจทางการเมืองและการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่าผู้มีการศึกษาคำ เพศชายมีความเข้าใจทางการเมืองและมีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่าเพศหญิง

6. มานะศรี ยงเจริญ (2522) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษาไทย : ศึกษาเฉพาะกรณีนักศึกษาคณะรัฐศาสตร์ชั้นปีที่ 3 และปีที่ 4 มหาวิทยาลัยรามคำแหง" ในปี 2522 จำนวน 701 คนพบว่า

- 6.1 นักศึกษาชายมีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่านักศึกษาหญิง
- 6.2 นักศึกษาอายุมากเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่ากลุ่มอายุน้อย
- 6.3 นักศึกษาเข้าศึกษาในปีการศึกษา 2519 มีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่านักศึกษาที่เข้าศึกษาในปีการศึกษา 2520

7. เจตนศักดิ์ แสงสิงแก้ว (2523) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการสื่อสารกับกระบวนการสังคมประภคิตทางการเมืองของประชาชนในท้องที่บางชั้นเขตนนบุรี กรุงเทพมหานคร" ในปี 2523 โดยทำการศึกษาเปรียบเทียบจากกลุ่มตัวอย่างผู้ประกอบอาชีพเกษตรกรรม และกลุ่มผู้ประกอบอาชีพในโรงงานอุตสาหกรรม จำนวน 295 คน พบว่า

- 7.1 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตยมากที่สุดคือการสื่อสารในกลุ่มเพื่อน รองลงไปคือลักษณะครอบครัวแบบ Concept-Oriented การเปิดรับสื่อมวลชน (ซึ่งหมายถึงการอ่านหนังสือพิมพ์ การฟังวิทยุและการชมโทรทัศน์) และการศึกษาตามลำดับ และเมื่อแยกพิจารณาตามกลุ่มพบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อทัศนคติทางการเมืองแบบ

ประชาธิปไตยของกลุ่มเกษตรกรมากที่สุดคือ ลักษณะครอบครัวแบบ Concept-Oriented ส่วนกลุ่มที่ทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม คือการสื่อสารในกลุ่มเพื่อน

7.2 บัณฑิตที่มีอิทธิพลต่อความรู้ความเข้าใจเรื่องการเมืองแบบประชาธิปไตยมากที่สุดได้แก่ การอ่านหนังสือพิมพ์ รองลงไปคือ การสื่อสารในกลุ่มเพื่อน และการศึกษาตามลำดับ แต่เมื่อพิจารณาในแต่ละกลุ่มพบว่า บัณฑิตที่มีผลต่อความรู้ความเข้าใจเรื่องการเมืองแบบประชาธิปไตยของกลุ่มเกษตรกรและกลุ่มที่ทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมต่าง ๆ ก็คือ การอ่านหนังสือพิมพ์ เช่นเดียวกัน

7.3 บัณฑิตที่มีอิทธิพลต่อความสนใจทางการเมืองมากที่สุดคือ การเปิดรับสื่อมวลชน (ซึ่งหมายถึงการอ่านหนังสือพิมพ์ การฟังวิทยุและการชมโทรทัศน์) รองลงมาได้แก่ การมีประสบการณ์ทางการเมืองและการสื่อสารระหว่างบุคคลตามลำดับ แต่เมื่อพิจารณาในแต่ละกลุ่มปรากฏว่าบัณฑิตที่มีผลต่อความสนใจทางการเมืองของกลุ่มเกษตรกรมากที่สุดคือ การเปิดรับสื่อมวลชน (การอ่านหนังสือพิมพ์ การฟังวิทยุ การชมโทรทัศน์) ส่วนของกลุ่มทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมคือ การสื่อสารในกลุ่มเพื่อน

7.4 บัณฑิตที่มีอิทธิพลต่อการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองของกลุ่มทั้งสองที่สำคัญที่สุดคือ การสื่อสารในกลุ่มเพื่อน รองลงไปได้แก่การมีประสบการณ์ทางการเมืองและลักษณะครอบครัวแบบ Concept-Oriented ตามลำดับ แต่เมื่อแยกพิจารณาแต่ละกลุ่ม ปรากฏว่าทั้งกลุ่มเกษตรกรและกลุ่มทำงานโรงงานอุตสาหกรรมนั้น การสื่อสารในกลุ่มเพื่อน เป็นบัณฑิตที่มีผลต่อการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองมากที่สุด

7.5 บัณฑิตที่มีอิทธิพลต่อความรู้สึกแยกตนเองจากการเมืองของทั้งสองกลุ่มนั้น ปรากฏว่าไม่มีบัณฑิตที่มีความสำคัญอย่างชัดเจน

8. เสน่ห์ นนทะโชติ (2526) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การสื่อสารการเมืองกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในชุมชนชนบทไทย" ที่บ้านวังคล้า อำเภอลำลูกกา จังหวัดนครราชสีมา จำนวน 750 คนในปี 2526 พบว่า

8.1 ผู้มีระดับการสื่อสารทางการเมืองสูง มีแนวโน้มจะมีระดับการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองค่อนข้างสูงกว่าผู้มีระดับการสื่อสารทางการเมืองต่ำ

8.2 บุคคลที่ใช้ช่องทางในการเปิดรับสื่อมวลชนในการรับข่าวสารทางการเมือง มีแนวโน้มที่จะมีระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองสูงกว่าผู้ที่ใช้ช่องทางสื่อสารระหว่างบุคคล

8.3 ผู้มีระดับการสื่อสารทางการเมืองสูง จะมีแนวโน้มที่จะเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองด้วยสำนักของตนเอง ขณะที่ผู้มีระดับการสื่อสารทางการเมืองค่อนข้างต่ำ มักจะเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง โดยการชักจูงระดมหลังจากผู้อื่น

8.4 ประชาชนในชนบทที่ได้รับข่าวสารจากช่องทางในการเปิดรับสื่อมวลชนในระดับที่สูงกว่าการสื่อสารระหว่างบุคคล โดยเฉลี่ยจะเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองด้วยความสำนึกของตนเอง แต่ผู้ที่ได้รับข่าวสารทางการเมืองจากช่องทางสื่อสารระหว่างบุคคลในระดับที่สูงกว่าการเปิดรับสื่อมวลชน โดยเฉลี่ยจะเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองโดยการชักจูงระดมหลังของผู้อื่น

ผลงานวิจัยในต่างประเทศ

มีนักวิชาการที่ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมการสื่อสารทางการเมืองได้จำนวนไม่น้อย และผลงานหลายชิ้นก็เป็นที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวาง เช่น

1. แชรรมม์ (Schramm 1969 : 197) พบว่า การศึกษามีอิทธิพลต่อความสนใจข่าวสารการเมือง อาชีพและรายได้จะมีอิทธิพลก็ต่อเมื่อคนมีการศึกษาค่ำเท่านั้น นั่นคือ ถ้าคนมีการศึกษาสูงแล้วไม่ว่าจะอยู่ในอาชีพใด มีฐานะทางเศรษฐกิจอย่างไร ความสนใจข่าวสารทางการเมืองจะไม่แตกต่างกัน แต่ถ้ามีการศึกษาค่ำแล้ว การมีฐานะดีขึ้น มีอาชีพที่มีค่านิยมสูงในสังคมจะช่วยเพิ่มความสนใจข่าวสารการเมืองให้กับประชาชน

2. แม็คเนลลี และ ฟอนซีกา (McNally and Fonseca 1964 : 225) พบว่าการใช้สื่อที่เป็นสิ่งตีพิมพ์ก่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจข่าวสารการเมืองได้ดีกว่าการใช้วิทยุ และโทรทัศน์ที่ประชาชนถือว่าเป็นสื่อที่ใช้สำหรับให้ความบันเทิง ในการศึกษาครั้งนี้ แม็คเนลลีและ ฟอนซีกา ศึกษากลุ่มนักศึกษามหาวิทยาลัยคอสตาริกัน พบว่าฐานะทางเศรษฐกิจไม่มีผลต่อการสนใจข่าวสารการเมืองของนักศึกษา ซึ่งตรงกับที่ ชรรมม์ เคยกล่าวไว้ว่า ถ้าคนมีการศึกษาสูงแล้วฐานะทางเศรษฐกิจจะไม่มีผลต่อการสนใจข่าวสารการเมือง

3. แม็คคอมบ์ และ มัลลินส์ (McCombs and Mullins 1973 : 27) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษา การใช้สื่อมวลชน และความสนใจทางการเมือง พบว่า การศึกษา

มีความสัมพันธ์โดยตรงกับการใช้สื่อมวลชน และการใช้สื่อมวลชนมีความสัมพันธ์กับความสนใจทางการเมือง แต่การศึกษานั้น มีความสัมพันธ์กับความสนใจทางการเมืองโดยทางอ้อมเท่านั้น กล่าวคือ การศึกษามีความสัมพันธ์กับการใช้สื่อมวลชน และเพราะการใช้สื่อมวลชนมากขึ้นในหมู่ผู้มีการศึกษาสูง จึงทำให้เขาสนใจข่าวสารการเมืองไปด้วย แต่ความสัมพันธ์โดยตรงระหว่างการศึกษากับความสนใจทางการเมือง โดยไม่ผ่านการใช้สื่อมวลชนนั้นไม่มี จากการศึกษานี้ชี้ให้เห็นว่าขณะที่การศึกษาเป็นตัวกำหนดการใช้สื่อมวลชน แต่ก็ไม่ได้เป็นตัวกำหนดความสนใจทางการเมืองด้วย

จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่กล่าวแล้ว จะเห็นว่า การมีส่วนร่วมทางการเมือง เป็นปัจจัยที่ขาดไม่ได้ในการพัฒนาการเมืองระบอบประชาธิปไตย ปัญหาใหญ่ในการพัฒนาการเมืองในประเทศไทยคือ ประชาชนขาดความกระตือรือร้นในการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง เพราะขาดความรู้ความเข้าใจในกระบวนการทางการเมือง ส่วนการเปิดรับสื่อมวลชนนั้นมีความสำคัญต่อการเรียนรู้ข่าวสารและกระบวนการทางการเมืองของประชาชน สำหรับนักศึกษาวิทยาลัยครูนั้นจะ เป็นผู้ที่มีอิทธิพลมากในการให้ความรู้ความเข้าใจทางการเมืองขั้นพื้นฐานแก่เยาวชนของชาติ ดังนั้นการทราบพฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารการเมืองและการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษาวิทยาลัยครูจึงน่าจะมีประโยชน์ต่อทางวิทยาลัยครูเอง และต่อเยาวชนของชาติที่จะได้รับการอบรมปลูกฝังความคิดความเชื่อทางการเมืองจากครูในอนาคตเหล่านี้ด้วย

ศูนย์วิทยพัทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย